

TÜRKİYE'DE SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMALARI BAĞLAMINDA FARUK SÜMER

H. Yavuz YAŞAR*

Öz

Sözlü tarih, son dönemlerde gelişen ve yaygınlaşan bir araştırma yöntemidir. Aslında yazılı tarihin tahakkümüne tepki olarak ortaya çıkmış bir alternatif arayışın ürünüdür. Sözlü tarihin kullanımı, araştırmacılar tarafından modern zamanlara ulaşmaktadır. Ancak sözlü tarihin kullanımı çok daha eski zamanlara dek uzanmaktadır. Antikçağ'dan Ortaçağ'a kadar pek çok yazar sözlü tarihten faydalanmıştır. Hatta bunların bir kısmı kendilerine has bir metot geliştirmişlerdir. Ancak yine de sözlü tarihçiliğin başlangıcı daha sistematik bir metot geliştiren modernizm ile anılmaktadır. Türkiye'de modern metodoloji ile sözlü tarihe yaklaşım erken dönemlere rastlar. Ancak bu durum genellikle göz ardı edilmiştir. Bunda özellikle Türkiye'de, sözlü tarih yazımının, bir geleceğe oturtulamaması önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, sözlü tarihin, kavramsallaştırılmaması da bu durumda etkilidir. Her şeye rağmen, Türkiye'de önemli sözlü tarih çalışmalarını gerçekleştiren Faruk Sümer, yazının konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Sözlü Tarih, Faruk Sümer, Tarih Yazıcılığı, Yerel Tarih.

Faruk Sümer In Context Of Oral History Studies In Turkey

Abstract

Oral history is a research method that has been developing and spreading recently. In fact, it is the product of an alternative search that emerged in response to the domination of written history. The use of oral history reaches to modern times by historians. However, the use of oral history dates back to much earlier times. Many writers from Antiquity to the Middle Ages benefited from oral history. Some of them even developed a unique method. Nevertheless, the beginning of oral historiography is remembered by modernism, which developed a more systematic method. In Turkey, the modern oral history methodology, approach coincides with the early stages. However, this situation is often ignored. This is especially in Turkey, the oral historiography, plays an important role cannot be fitted into a tradition. In addition, the inability to

* Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Bilimi Dalı Doktora Öğrencisi.

conceptualize oral history is also effective in this case. In spite of everything, Faruk Sümer made significant oral history studies in Turkey, is the subject of the summer.

Keywords: Oral History, Faruk Sümer, Historiography, Local History.

Türkiye’de Sözlü Tarih Çalışmaları Bağlamında Faruk Sümer

1. Sözlü Kültür ve Sözlü Tarih

Dil, ifade, sembol ve söylemler tabiatı gereği farklı bir inceleme alanına tekabül etmektedir. Zira doğa bilimleri deney ve gözlem yoluyla çeşitli araçları kullanarak doğayı doğrudan gözlemleyebilmektedir. Ancak insan bilimlerinde ve insana ilişkin meselelerde bilginin doğruluğu veya muhtevasında barındırmış olduğu manayı doğrudan anlamak mümkün olmayabilir. Bazı yönleriyle olduğu gibi bu yönüyle de insan bilimleri doğa bilimlerinden ayrılmaktadır. Söylem, ifade ve semboller içerdiği anlam itibarıyla ferdi olmanın ötesinde sosyal bağlamları da olan unsurlardandır.¹ Yani ima edilen görünen anlam haricinde zamana, mekana ve kültüre göre farklı anlamlar da barındırabilir. Bu nedenle söylem, ifade ve sembollerin araştırılması noktasında bazı metotlar izlemek mecburidir.

Sözlü kültür, toplulukların hayata dair deneyim pratiklerinin biçimlendirilmesiyle yazılı metinlerden yoksun olarak şifahi bir biçimde toplum belleğine ve faaliyetlerine yerleşen mefhumdur. Toplulukların müşterek hafızasında biriken bu deneyimler kuşaktan kuşağa sözel bir biçimde aktarılırlar ve zamanla anlatım biçimleri gelişip, çeşitlenir.² Zira insanların, varoluşundan itibaren birbirleriyle iletişim kurdukları en önemli kanal dil olmuştur. Dil sadece iletişim ve deneyim pratiklerinin bireyden bireye veya geniş bağlamda nesilden nesle aktarılmasının ötesinde toplumu teşkil eden bireylere kimlik de kazandırmıştır.

Ong’a göre insanların varlığı 30.000 ile 50.000 yıl öncesine tarihlenmektedir. Yazı ise günümüzde sadece 6.000 yıl öncesine aittir. Ong, 3.000 kadar dilden yalnızca 78 tanesinin edebiyat üretebildiğini ve geri kalanlarının ise alfabe ile tanışmadığını beyan etmektedir.³ Bu durumda yazılı kültür insan deneyimlerinin çok az bir kısmını ihtiva edebilmektedir. Aynı zamanda yazılı edebiyata geçen dillerinde (örneğin Türkçe gibi) yazısız pek çok unsur bulunmaktadır. Yazılı toplumların dahi yazıya geçtikten sonra sözel olarak aktardıkları pek çok bilgi ve deneyim de hali hazırda mevcuttur. Bu durum sözel kültürün bir insan bilimciye sunduğu geniş bilgi yelpazesine işaret etmektedir.

Yazıyı kullanan toplumların bile sözlü kültürünün yazılı kültürden daha yatkın olduğunu görmekteyiz. Yazı yazmak özel bir öğrenme becerisi isterken, duygu ve düşünceleri aktaran dili öğrenmek bireyin erken çağlarında toplumsal ilişkiler içerisinde kazandığı bir edinim olmaktadır. Günümüzde yazı toplumların büyük bölümünde bilinen bir unsur olsa da insanlığın uzun

¹ Mustafa Aksoy, “Tarihi Kültürel Süreç İçinde Dil-Kimlik ve Türk Damgaları”, *Türk Yurdu*, Sayı: 288, Ağustos 2011, s. 133.

² Walter Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözlün Teknolojikleşmesi*, Metis Yayınları, İstanbul 1995, s. 50-52.

³ Ong, *a.g.e.*, s. 14.

devresinde onu öğrenmek toplumun büyük bölümüne yabancıydı. Bu konuda erken İslam münevverlerinden İbn Sa'd, aşıktan Rafii bin Malik'in yazı yazmayı bildiğini belirtirken okuma yazmanın Araplar arasında çok az bilindiğine de değinmekten kendisini alamaz.⁴ Hatta bu konuda daha detaylı bilgiler veren Belazuri, Fütuh'ul-Buldan adlı eserinde yazının Mekke şehrine Hz. Muhammed'in yaklaşık olarak doğduğu yıllarda Ebu Süfyan'ın babası zamanında sokulduğunu ifade eder. İslamiyet ortaya çıktığında ise yazı yazmayı bilenlerin sayısı Mekke'de Kureyş kabilesinden 17, Yesrib daha sonraki adıyla Medine şehrinde ise Evs ve Hazrec'ten 11 kişi olduğunu belirtmektedir. Sahabeler arasında da İslam'ın zuhurundan itibaren okuma yazma bilenlerin sayısı sınırlı idi. Abdullah bin Amr eski kitapları okuyabilir, Süryanice ve İbrance yazabilirdi. Hz. Hafsa yazı yazmayı, Hz. Aişe ve Ümmü Seleme ise sadece okumayı bildiklerini Belazuri kaydetmektedir.⁵

Hatta sözlü kültürün yaygın olduğu toplumlar yazılı kültüre karşı bir güvensizlik hissetmişlerdir. Hatib el-Bağdadi ise önceki alimlerin ölmeden önce yanlış anlaşılmasına mahal vermemek için eserlerinin yakılmasını vasiyet ettiklerini aktarmaktadır. Şam ulemasından Ebu Amer el-Evzai'nin şu ifadeleri bu konuda önemli ipuçları vermektedir: *"Bu ilmin daha önceleri bir asaleti vardı. Zira insanların ağızlarından alınıp hafızaya nakşedilirdi. Fakat kitapların içine girer girmez bütün nuru gidiverdi ve ehli olmayanların eline düştü."*⁶ Tüm bunlar yazılı kültürün tahakkümünün hüküm sürdüğü günümüz dünyasının aksi istikametinde bakış açılarını yansıtmaktadır.

İnsanlar yaşadıkları deneyim pratikleri veya edindikleri bilgileri karşı tarafa veya gelecek nesiller sözlü bilgiler aktarırken çeşitli anlatım teknikleri kullanmışlardır. Kütükoğlu, sözel tarih ile ilgili kaynakları 7 grupta toplamıştır. Bunlar, tarihi şiirler, hikayeler, efsaneler, mitoslar, destanlar, menkıbeler, fıkralar ve atasözleridir.⁷ Bu anlatım tarzlarının yanı sıra geçmişten gelen bilgi ve deneyimler her zihinde, kültürde veya yeni bir tarihi olayda kendisine yeni bir kavram yahut sembol ekleyebilmektedir.⁸ Bu nedenle sözlü tarih çalışması yapanların bu unsurlara dikkat etmesi gerekmektedir. Zaman zaman bu sembol ve eklemeler sözel ifadelerle olağanüstü durumlar katmakta, bazen mahiyetinden uzaklaştırmaktadır. Ancak gerçekle ilgili olarak kurmuş olduğu bağlam bir yerinden tutunmaktadır. Bu durum sözlü tarih araştırmacılarını daha dikkatli davranmaya sevk etmektedir. Sözlü kültür, yazılı kültürün bilgi kapsamı dışında kalan konularda insan bilimcilerine yardımcı olduğu gibi aynı zamanda yazılı kültürün tartışma alanlarını netleştirmek açısından da önemli bir kaynaktır. Tüm bunlar göstermektedir ki sözlü kültür; hafızanın, sözün ve ezberin ön plana çıktığı, kendi içerisinde bir mana dünyasına sahip,

⁴ Dücane Cündioğlu, *Sözlü Kültür'den Yazılı Kültür'e Anlam'ın Tarihi*, Tıbyan Yayınları, İstanbul 1997, s. 107.

⁵ Cündioğlu, *a.g.e.*, s. 107-108.

⁶ Cündioğlu, *a.g.e.*, s. 110-112.

⁷ Mübahat Kütükoğlu, *Tarih Araştırmalarında Usul*, TTK, Ankara 2014, s. 19-20.

⁸ Jan Assman, *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı Hatırlatma ve Politik Kimlik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001, s. 42.

küçümsenmemesi gereken bir bilgi ve deneyim aktarma yolu, nesiller arası bir iletişim ağıdır.

Sözlü tarih modern anlamda XX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren özellikle İngiltere’de popüler olmuştur. Örneğin Paul Thompson, “Geçmişin Sesi, Sözlü Tarih” adlı eserini 1978 yılında kaleme almıştır. Avrupa’daki bu gelişmelerin ardından Türkiye’de de sözlü tarihin genel anlamıyla popüler olduğu düşünülmektedir. Ancak Türkiye’de sözlü tarihe ilişkin gelişmeler çok daha öncesinden başlamaktadır. Türkiye’de metodolojik olarak farklı yöntemler kullanılması ve pek çok bilimsel mefhumun kavramsallaştırılmaması bir gelenek oluşturulamaması gibi nedenlerden ötürü sözlü tarihin geçmişi pek uzağa götürülmemektedir. Ancak Ortaçağ’da özellikle hadislerin toplanmasında saha araştırması ve sözlü tarihten geniş ölçüde faydalanılmıştır. Bununla beraber bu iş belli bir metot çerçevesinde icra edilmiştir.⁹ Türk edebiyatında ve tarihinde yazısız edebiyatın önemini bilmek Köprülü’nün işaret ettiği edebiyat çalışmalarında aslında sözlü tarihin ne denli önemli rol oynayacağını anlamakla eşdeğerdir. Ziya Gökalp’in 1920’de saha araştırması yaparak kaleme aldığı “Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler” adlı eseri çok erken dönemlerde Türkiye’de bu tip çalışmaların başladığına kanıt oluşturmaktadır. Hakeza Ali Rıza Yalkın (Yalman)’ın 1928’lerin sonunda çalışmalarına başlayıp 1931-32’de tamamladığı “Cenupta Türkmen Oymakları” adlı eseri sözlü tarihe dair pek çok inceleme barındırmaktadır. Bu çalışmaya önsöz yazan Fuat Köprülü’nün de bu tip çalışmaları desteklediği ifade edilebilir. Mehmet Şerif Fırat’ın kaleme almış olduğu “Varto ve Yakın Çevresi Tarihi” adlı eser de 1945’te bitirilip 1948’de bastırılan bir saha çalışmasıdır. Pertev Naili Boratav’ın “Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği” adlı eseri ise 1946 yılında kaleme alınmıştır. Yine Behice Boran’ın çalışmaları da bu minval ele alınabilir. Köprülü daha erken bir dönemde tarih yazımını kronoloji ve biyografiye indirgeyen anlayışların artık eskidiğini edebi eserlerin de kaynak mahiyetinde olduğunu ifade etmiştir. Bu kaynaklardan faydalanmak içi sağlam bir filoloji ve tenkit bilgisinin gerekliliğini ifade etmiştir.¹⁰ Oluşan tüm bu çalışmaların yanı sıra Faruk Sümer’in 1967’de yayımlanan “Oğuzlar” kitabının pek çok yerinde sözlü tarihe ilişkin veriler kullanmıştır. Sümer kitabın basımından evvel de kitaba konu olan konular hakkında uzun süre saha araştırmaları gerçekleştirilmiştir. Bu anlamıyla teorik bir kitap olmasının ötesinde aynı zamanda uygulamaya dönük bir eserdir. Ancak yukarıda da bahsedildiği üzere bu çalışmaların metodolojik olarak farklılık arz ediyor olabilmeleri, bir gelenek oluşturulmaması ve kavramsallaştırılmaması bunları sözlü tarih kapsamında değerlendirilmesini gölgede bırakmaktadır. Türkiye’de sözlü tarih çalışmalarının önemli simalarından birisi olan Faruk Sümer incelemeye konu olmuştur.

⁹ Mustafa Aksoy, *Bilimin Mabedinde Yöntem Meselesi*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2013, s. 77-95; Houari Touati, *Ortaçağda İslam ve Seyahat: Bir Alim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016, s. 197-225.

¹⁰ Fuat Köprülü, “Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları”, *Belleten*, Cilt: 7, Sayı: 27, Temmuz 1943, s. 379-486.

2. Türkiye'de Sözlü Tarih ve Faruk Sümer

2.a. Faruk Sümer Kimdir?

Faruk Sümer, Konya şehrinin Bozkır ilçesine bağlı Akçapınar köyünde 5 Kasım 1924 tarihinde dünyaya gelmiştir. Faruk Sümer'in annesi Zeliha Hanım ilkokul 3. sınıfa dek okutulmuş daha sonra evlendirildiği için eğitim hayatı yarım kalmıştır. Babası Mehmed Zeki Bey olup İstanbul Kuleli Askeri Lisesi'nde eğitim görmüş ve lisenin 11. sınıfında Balkan Savaşları dolayısıyla Çatalca cephesinde göreve çağırılmıştır. Burada ağır bir hastalığa yakalanarak doktorların uyarısıyla askerlik mesleğinden gazi olarak ayrılmıştır. 1925-1931 yılları arasında Bozkır'a dönerek maliye dairesinde tahsildar olmuş, ardından açılan imtihanı kazanarak İstanbul Tapu Kadastro okulunu kazanmıştır. Son olarak Eminönü Tapu Sicil Muhafızlığı'nda görev almıştır.¹¹

Babasının memuriyeti dolayısıyla sık sık yer değiştiren Faruk Sümer 1. sınıfı Konya'da, 2. sınıfı ise 1931 senesinde geldikleri İstanbul'da Sultanahmet Alemdar İlkokulu'nda okumuştur. Yine babasının memuriyeti dolayısıyla 3. sınıfı Konya'da 4. ve 5'nci sınıfları ise Karaman'da okumuştur. Ortaokulun 6. ve 7'nci sınıflarını İstanbul Cağaloğlu, 8'nci sınıfı Ankara Cebeci Ortaokulu'nda tamamlayarak 1939-1940 yılları arasında İstanbul Erkek Lisesi'ne girmeye hak kazanmıştır. Lisede okurken Osmanlı Türkçesi öğrenmiştir. Aynı zamanda ailesinin de teşviki ile Kur'an ve din dersleri aldı. Bu dönemde tarihe karşı derin ilgisi gelişti. Kendi çabasıyla Fransızcasını geliştirdi. 10'ncü sınıfı İstanbul Hayriye Lisesi'nde, 11'nci sınıfı Haydarpaşa Öğretmen Okulu'nda okuyarak 1943 senesinde mezun olmuştur.

Tarihe duyduğu ilgi sebebiyle yükseköğretimini İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde tamamladı. Zeki Velidi Togan, Fuad Köprülü, Tayyip Gökbilgin, Cavit Baysun, Steven Runciman, Halil Yinanç ve Akdes Nimet Kurat gibi önemli isimler hocaları oldu. Uzmanlık alanı olarak Ortaçağ tarihini seçti ve kaynak dillerini geliştirerek 1948'de "*Anadolu Türk Boy ve Oymakları (XVI. - XVII. Asırlarda)*" yüksek lisans tezini yaptı. Doktora çalışması ise "*XVI. ve XVII. Yüzyıllarda Anadolu-Suriye ve El-Cezire'de Oğuz Boylarına Mensup Teşekküller*" adlı incelemedir. Aynı üniversitede 1954'te akademik kadroya geçti. 71 yaşında iken 1995 yılında vefat etti. Faruk Sümer'i çağdaşı olan diğer tarihçilerden ayıran en önemli özelliği Oğuz boylarını çok eski dönemlerden itibaren tek tek tespit edip tarihleri, kültürleri ve folklorlarıyla ortaya koymaktır.¹² Bunu yaparken de farklı metotlar kullanmış, özellikle yazılı kaynakların yetersiz olduğu yerlerde saha çalışmaları ve sözlü tarih çalışmaları yapmıştır. Sümer'in pek çok şiveye hakim ve bunları konuşabilecek

¹¹ Feda Şamil Arık, "Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hayatı ve Eserleri (Ölümünün 3. Yıldönümü Dolayısıyla)", *Belleten*, LXII/235, Ankara 1998, s. 935; "Faruk Sümer", *Türk Ansiklopedisi*, Cilt: XXX, Ankara 1981, s. 113; Hakan Daştan, *Prof. Dr. Faruk Sümer; Hayatı, Tarihçiliği ve Eserleri*, Mimar Sinan Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 2016, s. 17-20; Bayram Ürekli, "Bozkırlı Tarihçi Faruk Sümer Hayatı ve Eserleri", *Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 6-8 Mayıs 2016, s. 521-530.

¹² Daştan, *a.g.e.*, s. 118.

yeterlilikte olmasında onun sözlü tarih çalışmalarında sahada elde ettiği deneyimlerin büyük payı vardır.

2.b. Faruk Sümer ve Sözlü Tarih Çalışmaları

Sümer'in, Türkmenlere karşı duymuş olduğu ilgi gençlik dönemlerine dek gitmektedir. Bunda yerel ve sözlü tarihin büyük payı olmuştur. Zira Sümer'in çocukluk ve gençlik çağını geçirdiği yer yörüklerle iletişim kurduğu ve onları gözlemleyebildiği bir muhitti. Türkmenlere dair ilgi ve merakının bu dönemlere denk geldiği ile alakalı Sümer'in kendi ifadelerine bakacak olursak:

“Yörükler boylu bostu, sağlıklı insanlardı. Kadınları da öyle olup üç etek kıyafetleri ve takıları ile dikkati çekerlerdi. Bunların deve katarları ile birlikte kasabadaki evimizin altından ve yaylamızdan derin bir sessizlik içinde geçişleri bana çok küçük iken tesir etmiş ve bende onları yakından tanımak arzusunu uyandırmıştı. Türk topluluklarını incelemeye girişmemde, şüphesiz, küçük yaşta bu Yörükler'e karşı duymuş olduğum ilginin büyük bir payı vardır.”¹³

Lise yıllarında da bu durum devam etmiş ailesiyle beraber Toroslarda yaylaya çıkan Sümer, buradaki Türkmenlerle görüşerek ve onları müşahede ederek ilk sözlü tarih çalışmalarını amatör de olsa gerçekleştirmiştir.¹⁴ Sümer Türkmenlerle iletişim kurup onları gözlemleyerek amatör çalışmalarının bu dönemde gerçekleştiğini şöyle ifade etmiştir:

“O yıllarda II. Cihan Harbi devam ediyor. 1940'larda Almanların şehre hücum edeceği korkusu belirdi. Müzelerimizdeki kıymetli eşyaları, kütüphanelerimizdeki değerli kitapları başka yerlere taşıdık. Halkın bir bölümü memleketine geri döndü. Biz de o sene Toroslar'da yaylaya çıktık. Alaiye taraflarından gelen Yörüklerle tanıştık. O yıllarda onları yakından tanıma fırsatım olmuştu. Ben, kardeşim ve Bozkır'dan bir arkadaş dağa çıkar, tabiat gezileri yapardık. Bu sırada lise öğrencisiyim. Bizim, dağa gezi yaptığımızı gören yaşlılar bu işe bir türlü akıl erdiremez, “ne var dağ taş geziyorsunuz, ırmağın boyunda serinleyin.”¹⁵ derlerdi.

Sümer çalışmalarının insanlar tarafından garip karşılandığını da böylelikle beyan etmiş ve sözlü tarih çalışmalarına erken zamanlarda başladığını göstermiştir. Sümer bu ilgisi sonucunda Türkmenlerin önemli gruplarından olan Oğuzların kolu olan Kayılar hakkında çalışmalar yapmaya başladı ve ilk makalesini Faruk Demirtaş adıyla “Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar” olarak 1948'de Belleten'de yayınladı.¹⁶

Sümer, tarih araştırmalarında muayyen bir metot takip etmiştir. Eserlerini incelediğimizde arşiv vesikalarından sıklıkla yararlandığı birinci ve ikin-

¹³ Turgut Akpınar, “Bir Tarihinin Ardından Faruk Sümer'in Sessiz Ölümü”, *Tarih ve Toplum*, Sayı: 144, Aralık 1995, s. 14-15.

¹⁴ Arık, “a.g.m.”, s. 935.

¹⁵ Arık, “a.g.m.”, s. 935-966.

¹⁶ Faruk Sümer, “Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar”, *Belleten*, XII/47, Ankara 1948, s. 575-615.

ci elden eserleri kullandığı görülmektedir. Ancak tüm buralardan elde ettiği bilgileri sözlü ve yerel tarih araştırmaları ile desteklemiştir. Örneğin Sümer, Atçekenleri anlatırken buranın beyleri için yazılmış olan “Eşme Kaya’nın Kavakları Gölgesi” türküsünü de zikreder. Bu türkünün Konya yöresine ait olduğunu ifade eden Sümer’in sözlü eserleri tarih yazımında titizlikle kullandığını bizlere göstermektedir. Kendisinin de Konyalı olması ve Konya türkülerine aşina olup onları sözlü tarihin birer unsuru olarak tarihte kullanması yukarıda bahsedilen ve çocukluğundan gelen şartların birer tezahürüdür.¹⁷ Kozan oğlu oymağı hakkında bilgi veren Sümer, türkülerden yola çıkarak “ünü büyük” adı verilen topluluğun servetini de yazılı vesikalarla eşleştirmiş ve güçlendirmiştir.¹⁸ Sümer, Bozokları anlatırken sözlü tarihe başvurarak ifadelerini bilimsel olarak güçlendiriyor ve meşru bir zemine oturtmaya çalışıyor. Örneğin Çukurovalı Türkmen şair Dadaloğlu’nun şiirlerinde Bozoklardan bahsettiğini ifade ediyor.¹⁹ Sümer X. yüzyılda Oğuzlar adlı çalışmasında da genel olarak bu metot üzerine çalışmalarını sürdürmüştür. Onun çalışmaları Köprülü ekolünün bir devamı olarak nitelendirilebilir. Zaten Sümer’in tarih yazıcılığında kullandığı metot hakkında öğrencisi Reşat Genç de bilgiler vermiş ve onu Köprülü ekolüne mensup bir tarihçi olarak değerlendirmiştir. Tüm bu çalışmaları içerisinde saha çalışmalarının da önemine dikkat çekmektedir.²⁰ Sümer de bahsedilen tarzda bir çalışma metodu takip ettiğine dair söylenenleri destekleyen şu ifadeleri kullanmıştır:

“1.5 yıl süren askerlik görevimi yaptım. Terhis olunca tekrar araştırmalarımaya başladım. Araştırmalar kütüphanelerde, arşivlerde ve arazide yapılıyordu. Ayrıca dünyanın her yerinden Finlandiya, Hindistan, Amerika ve Japonya gibi ülkelerden de, bütçemin verdiği imkân nispetinde, kitaplar getirtiyordum.”²¹

Sümer’in sözlü tarih çalışmaları aslında iktidarı merkeze alan makro tarih anlatısına da bir alternatif oluşturmaktadır. Çünkü Sümer’in çalışmalarını

¹⁷ Faruk Sümer, *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2016, s. 193.

¹⁸ Sümer, “Oğuzlar”, s. 425.

¹⁹ Faruk Sümer, “X. Yüzyılda Oğuzlar”, *DTCF Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 3-4, 1958, s. 162.

²⁰ Daştan, *a.g.e.*, s. 155-157; Sümer’in öğrencilerinden Reşat Genç bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır: “Asistanları olarak bizimde katıldığımız saha araştırmaları var. Faruk Sümer hoca ki, DTCF’nin o dönem hocaları içinde Mehmet Altay Köymen, Bahaeddin Ögel, Köprülü Hoca ekolünü devam ettiren, onun metodolojik muakkipleri durumunda olan hocalardı. Dolayısıyla ilmi çalışmalarında özellikle kaynak eserlere arşiv malzemesine dayalı çalışmalarında tipik Köprülü üstat yöntemi-yordamı izlediler. Ancak saha araştırmaları için bunların hiçbirinin, metodolojik hazırlığı yoktu. Ama bu hocalar içerisinde ilk olarak Faruk Sümer hocayı sahaya yönlendiren, üzerinde uzun yıllar çalıştığı Türkmen Boy ve Oymakları’nın Anadolu’daki Yerleşim Alanları ve Yaşama Sahaları, Yaşama Biçimleri ile ilgili yerinde tespitler yapmak olmuştur. Bunlar arşiv malzemesinden çıkardı, makaleleriyle ve kitabıyla ortaya koydu. Ancak bunlar günümüz Türkiye’inde hangi konumdadır, nerede yaşarlar, nüfusları ne kadar, geçmişlerini ve kökenlerini, geçmişte kendilerini buraya getiren onları buralara sevk ve idare eden beyleri biliyorlar mı? Onlara dair ne gibi hatıralar yaşıyorlar, yaşıyorlar onlardan neler tespit edebilirim düşüncesiydi. İşte bu uyguladığı yöntem nedir diyorsun, bu bir yöntem midir, galiba kendince bir, en azından bir maksada matuf olarak ne tür bilgiler toplanmak lazım dediğine dair herhalde bir yöntem, bir tarzı, bir yolu. Ama dediğim gibi bu tarzın, bu yöntemin, bir yolun, metodolojik özü, esası da yoktu, kafada yer etmiş bir yöntem düşünceydi.”

²¹ Faruk Sümer, “Kendi Kaleminden Prof. Dr. Faruk Sümer’in Hal Tercümesi”, *TDAD*, Şubat 1996, Sayı: 100, s. 16.

yoğunlaştığı alanda yapılan sözlü tarih çalışmaları daha çok çeperlerde kalmış, toplulukların duygu ve düşüncelerini odağa alıyordu. Bunların sözlü kültüre ait olması ve bir nesilden sonraki nesillere unutulup kaybolabilme tehlikesi içerisinde olması nedeniyle Sümer'in çalışmaları önemlidir. Bunları kaydeden Sümer Oğuzlar eserinde Anadolu'daki Türkmenlerin Osmanlı Devleti'ne bakış açısını ve iktidar ile kurmuş oldukları münasebetleri bize ilginç bir biçimde göstermektedir. Bu ilişkilerde sözlü tarihe ilişkin verilerden faydalanılmıştır. Bu bağlamda Sümer, Doğu Anadolu'da hala söylenen bir deyişi hatırlatmıştır. Sümer'in aktardığı deyişe göre “*Şalvarı şaltak Osmanlı, eğeri kaltak Osmanlı, ekende yok biçen de yok, yemede ortak Osmanlı*” denilmektedir. Yine benzer şekilde Orta Anadolu'da yer alan ve sözlü tarihe kaynaklık eden bir deyişi daha kullanmaktadır. Bu deyişe göre “*Kara çadır is mi tutar, Beğlik martin pas mı tutar, Ağlarsa anam ağlar, Osmanlı'dır yas mı tutar*” ifadeleri yer almaktadır.²² Yine bu bağlamda Sümer, Anadolu'daki Türkmenlerin Rumeli hudutlarında öldüğünü anlatarak Türkmenlerle Osmanlılar arasındaki ilişkilere ve Türkmenlerin Osmanlılara bakış açısına değinmiştir. Bu ilişkileri anlatırken ifade etmiş olduğu olayı aktardığı ailenin soy kütüğünün de Beyobası'nda bulunduğunu söylemiştir.²³ Bu Sümer'in yapmış olduğu sözlü tarih çalışmalarından elde etmiş olduğu verileri kullandığını bizlere göstermektedir.

Sümer için sözlü tarih çalışmaları büyük önem taşımaktaydı. Zira sözlü tarih çalışmaları Sümer için sadece tarihi daha derinlemesine araştırmak için bir yöntem olmaktan öte, kayda geçirilmesi gereken ve her an kaybolan kültür izleriydi. Bu kültür izleri tarihin eski zamanlarından beri gelen ve tarihi en iyi yansıtan Türkmenlerin yaşayış biçimleri ise vücut bulmuş bir manzume idi. Maddi olmayan kültürel unsurlar olarak nitelendirilebilecek sözlü tarihe ilişkin bu kaynakların muhafazası, Türk toplumunun geçmiş ile olan bağını korumada müstesna bir ehemmiyete haizdi. Zira XX. yüzyılda hızlı bir biçimde değişen dünya Türkiye'yi de etkilemiş ve değişim cereyanlarına kapılmasına yol açmıştı. Bu durum eskiden beri gelen kültürel değerlerin gitgide erimesine neden olmaktadır. Bu nedenle kaybolma ihtimali ortaya çıkan maddi olmayan kültürel unsurların, özellikle sözlü tarih çalışmaları ile kayıt altına alınması ve gelecek kuşaklara aktarılması bu bağlamda daha da bir anlam kazanmaktaydı. Sümer zikredilen konular hakkında şu ifadelerde bulunarak sözlü tarihe olan ilgisini ve konuya verdiği önemi dile getirmiştir:

“1950 yılından itibaren yurt çapında kalkınma hareketlerine girildi. Halk evleri ortadan kaldırıldı; dergilerinin faaliyetlerine de son verildi. Fakat bunların yerlerini tutacak müesseseler kurulmadığı gibi dergiler de çıkartılmadı. Bu, gerçekten hazin bir netice idi. Halbuki girilen kalkınma hareketleri büyük kültür değişmeleri meydana getiriyor ve bu Türk kültürünün lehinde olmayan neticeler veriyordu. Yıllar geçip tehlike belirgin

²² Faruk Sümer, *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 2016, s. 16.

²³ Sümer, *a.g.e.*, s. 241.

bir hale gelince yetkili makamlar durumdan haberdar edildiler. Yapılması istenilen şey, en umumi bir ifadeyle, manevi kültür unsurlarının kağıda geçirilmesi, maddi kültür unsurlarının da müzelere taşınmasından ibaret idi. Fakat zaman zaman tekrar edilen bu teşebbüsten müspet bir netice çıkmadı. Hatta kültürün bir cemiyet için haiz olduğu ehemmiyet ifade edilince de sükûtle mukabele ediliyor, bazen de; "biz yol yapıyoruz" cevabı veriliyordu. Bunlar yani yollar, okullar ve radyolar kültür değişmelerinde, dolayısı ile Türk kültür unsurlarından pek mühim bir kısmının ortadan kalkmasında rol oynadılar. Köylerde artık masallar anlatılmıyor, yeni türküler yakılmıyor, gelinler atlara bindirilmiyor, çocuklar aşığı bilmiyor; yollu güzel tahıl çuvallarının yerini naylon torbalar almış bulunuyor, kırmızı testilerden değil plastik kaplardan su veriliyor, bakır sahanlar yerine alüminyum sahanlarda yemek yeniyor. Ucu kıvrık ökçesiz uzun konçlu edik (çizme)'ler giyilmiyor. Üç etek ise çok yerde ortadan kalkmış bulunuyor; cirit, arakesti, sinsin ve diğerleri oynanmıyor; köylerin şehirlerden farkı gittikçe azalıyor. Halbuki İstanbul'da dâhil olmak üzere şehirlerde de kültür değişmeleri oluyor; oralarda da Türk kültürü ağır darbeler yiyor; evlerin çoğunda terlik yerine artık sokak ayakkabıları ile dolaşmak adet haline gelmiştir."²⁴

Sümer'in öğrencilerinden Kazım Yaşar Koprıman da Sümer'in saha çalışmaları hakkında bazı açıklamalarda bulunmuştur. Burada Sümer'in sözlü ve yerel tarih üzerinde ne derece önemle durduğunu görmekteyiz.²⁵ Sümer'in çalışmalarında sözlü ve yerel tarihe ilişkin ifadeler anlaşılmaktadır. Örneğin Köroğlu'nu anlatırken Anadolu'yu karış karış gezmiş ve buradaki Türkmenlerden bilgiler toplamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda Akyoloğlu durumu şöyle izah eder: "Sümer, memleketimin en büyük destan kahramanı Köroğlu'yu da en gerçekçi bilgi ve belgelere dayanarak ortaya çıkarmayı başarmıştır. Köroğlu hakkında yaşadığı çevre olan Bolu, Gereede, Dörtdivan ve Kıbrısçık'la yetinmemiş, Anadolu'da Sivas, Tokat, Kayseri illerinin köylerinde de araştırmalar yapmıştır."²⁶ demiştir.

Sümer'in yapmış olduğu en değerli çalışma şüphesiz Oğuzlar'dır. Bu eserde arşiv kaynakları, birinci ve ikinci el vesikalar kadar sözlü ve yerel tarihten de geniş ölçüde yararlanmıştır. Oğuzlar eserinin vücuda gelmesinde sözlü tarihin önemi göz ardı edilemez. Sözlü tarihin öneminin anlaşılması ve Oğuzlar eserindeki yerinin takdir edilebilmesi amacıyla Sümer'in şu ifadeleri kullandığını Mustafa Sinan Ümit bizlere şu şekilde aktarmaktadır:

"Oğuzlar'ı yazmaya bir ömür verdim. Oğuzlar, Karakoyunlar, Malazgirt, Safeviler, Akkoyunlular, Türklerde Atçılık ve Binicilik, Yabanlı Pazarı gibi kitaplar için çalıştım, kendimizi yazmaya çalıştım. Dedemden Ashab-ı

²⁴ Faruk Sümer, *Türklerde Atçılık ve Binicilik I*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1983, s. 3.

²⁵ Daştan, *a.g.e.*, s. 162-163.

²⁶ İsmail Hakkı Akyoloğlu, "Türkmenlerin Işığı Prof. Dr. Faruk Sümer", *TDA*, Sayı: 100, Şubat 1996, s. 63-64.

Kehfi dinleyerek büyümüşüm. Emekli olunca Ashab-ı Kehf'i yazdım. Ashab-ı Kehf'i yazmak için at sırtında Engizek Dağları'nda saha çalışması yaptım. Frankfurt Üniversitesi'nden Dekan Prof. Keller ile Cerit'ten Afşin'e indik. Konu İncil'de de geçer. Alman misafir hoca ile müşterek kanaatimiz şu oldu: Ashab-ı Kehf Afşin'de yaşanmıştır. Afşin'e gidiniz. Lütfen dikkat, ABD Teksas Tech Üniversitesi 1972 yılında Bozkır'a gelmiş ve "Bozkır Havalisi Ağızları" için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Emekli oldum, 1982 yılında 1.100.000 lira parayı hanıma teslim ettim ve Türklerde Atçılık ve Binicilik eserim için çalışmaya başladım, ıssız dağ köylerinde eğer ve binicilik malzemelerini izbelerden topladım. Türk egeri kayboluyordu. Gem, yular, nal, gerdanlık, terki heybesi, yem torbası, kamçı ve köstek kayboluyordu. Türklerde Atçılık ve Binicilik kitabımızda bunlar kayıt altına alındı. Bilir misiniz, hekimler hipofiz kemiğine "Türk Egeri" derler, Eger bu katar Türk'dür."²⁷

ABD'li araştırmacıların bu konu ile ilgili sözlü tarih çalışmalarına 70'li yıllarda başlaması bu bağlamda Sümer'in öncü isimlerden birisi olmasının nedenlerinden birisidir. Faruk Sümer, Oğuzlar (Türkmenler) eserini yazarken, Anadolu'nun tüm yörelerini yaylak-kışlak demeden taramıştır. Faruk Sümer uzun süren bu araştırmalarında tamamıyla katılımcı gözlem diye tabir edilen antropolojinin bir saha araştırma tekniğini kullanmıştır. Nerede 24 Oğuz boyu varsa oraya kadar gitmiş, onlarla birlikte yaşamış; töre ve gelenekleri, destanları tespit etmiştir. Gözlem (müşahede) ve görüşmeye (mülakat) dayalı veriler, tarihi belgelerle desteklenerek bir başka açıdan Anadolu'nun kültür tarihi ortaya konulmuştur. Tıpkı bir antropolog, bir sosyal bilimci, bir etnolog ve bir linguistikçi gibi incelediği oymak, boy ve benzeri toplulukların emik ve etik bakış açılarına dayalı iç dinamiklerini ortaya koymuştur. Hotamış Türklerini Konya'da ziyaret ederken, Begdili Türkmenlerini Gaziantep; Sayık ve Döğer kadınlarını Bolu; Engizek Dağları'nda Kuzugüdenli Türkmenleri, Kayseri yöresinde Pazarören Avşarları ele alınırken, Balıkesir'de Çepni yaylaları, Hazar ötesi Türkmenleri ve diğer Türk boy ve oymakları saha araştırması metodu ile baştan sona taramıştır. Oğuzlar, bir tarihçinin eseri olmaktan ziyade bir sosyal bilimcinin, bir etnologun, bir antropolog ve kültürolojistin 1945'ten 1965'e kadar devam eden paha biçilmez zihinsel ürünüdür. Bir mutasavvıfın ifadesiyle; "Nakşasın nakş içinde kaybolması" gibi Faruk Sümer'de onda bütünleşmiştir.²⁸

Sümer araştırmalarında sözlü ve yerel tarihi kullanmış, Oğuzların eskiden Anadolu'nun nerelerinde yaşadığını arşiv vesikalarından çıkarmış ve günümüzde nerede yaşadıklarını da tespit etmiştir. Sümer'in zaman zaman tespit ettiği bu yerlere sözlü tarih çalışmaları için ziyaretlerde bulunduğu da görülmektedir. Oğuzların yerleştiği yerleri belirlerken tarihtekiler için arşiv

²⁷ Mustafa Sinan Ümit, "Prof. Dr. Faruk Sümer'i Dinlerken", *Akademik Sayfalar*, Cilt: 14, Sayı: 9, Nisan 2014, s. 142.

²⁸ Orhan Türkdoğan, "Tarihselci Okul ve Faruk Sümer", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı: 108, Aralık 1995, s. 6-7.

vesikalarından faydalanan Sümer, günümüz için ise yerel tarihten ve özellikle “Türkiye’de Meskun Yerler Kılavuzu” adlı eserden faydalanmıştır. Örneğin Çiğillerden bahsederken günümüzde Anadolu’da bu isimle 4 köy olduğunu ifade eden Sümer bunları tek tek sayar.²⁹ Yine Halaçlar’ın adını taşıyan Anadolu’daki köyleri sayan Sümer bunların sayısını 21 olarak tayin eder.³⁰ Yine Yazırlarla alakalı da yaşadıkları mahaller belirtilmiştir.³¹ Çarıklı adını taşıyan köyler de Sümer tarafından aktarılmıştır.³² Sümer bu köyleri tespit ettiği gibi bunların bazılarını ziyaret etmiş ve buradakilerle sözlü tarih çalışmaları yapmıştır. Sümer, 500 çadırılık bir nüfusa sahip Şam Bayatlarına mensup bir oymağın Konya havalisinde yer alan Karaman kasabasına yerleştiğini aktarır. Bu ifadelerden sonra ise bölgede hala ayrı bir mahalle yapılanması teşkil eden bu oymağın mensuplarının bugün bile eski köklerini unutmadıklarını aktarır.³³

Sümer, Oğuzların Anadolu’daki durumlarını değerlendirirken gezilerinden sözlü ve yerel tarih bilgilerinden başka yerlerde de yararlanmıştır. Örneğin Türkmenlerin büyük bölümünün yerleşik hayata geçtiğini ifade eder. Bununla beraber Tahtacıardan söz eden Sümer onların orman eteklerinde kurdukları köylerde yaşadıklarını ve evlerinin tahtadan imal edilip çatılarının çinko ile örülü olduğunu ifade etmektedir.³⁴ Etimolojik açıklamalarına da dayanak olarak zaman zaman sözlü tarih verilerini kullanan Sümer, aşiret kavramının hem teklik hem de çokluk belirttiğini ifade etmiştir. Buna dayanak olarak Güney Anadolu’da bulunan yörükler tarafından kullanılan “iki aşiret geldi demek, yörüklerden iki kişi geldi” sözlerinin aynı anlama geldiğini ifade etmiştir.³⁵ Sümer, Oğuzlar adlı eserinde Avşar obalarını ve yerleştikleri yerleri aktarmıştır. Bunları aktarırken bilgileri Avşar köylerinden derlediğini ifade eder. Kendisini Avşar yaylalarına götürenlere de teşekkür eden Sümer, bu kıymetli bilgilerin toplanmasında sözlü tarihin ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermiştir. Oba isimleri bunların buldukları köy, kaza ve nahiye bilgilerini aktaran Sümer oba isimleri ile alakalı da dipnotlar düşmektedir. Bunlarda Çerkez Ağa’ya da atıf yapmıştır. Çerkez Ağa’nın vermiş olduğu sözlü tarihe ilişkin verilerin net bir biçimde kullanıldığına ilişkin bir diğer somut veri de budur. Sümer’in bu listeyi oluştururken çok büyük oranda Avşar yaylalarında bulunan Türkmenlerden sözlü tarihe dair bilgi topladığı muhakkaktır. Yine Çerkez Ağa’nın kendisine Avşar Beylerine dair vermiş olduğu soy kütüğünü de paylaşan Sümer’in burada elde ettiği bilgiler sözlü tarihe dayanmaktadır.³⁶ Sümer, Avşarların soy kütüğüne dair sözlü tarihe dayalı olarak elde etmiş

²⁹ Sümer, “Oğuzlar”, s. 50.

³⁰ Sümer, “Oğuzlar”, s. 56.

³¹ Sümer, “Oğuzlar”, s. 251.

³² Sümer, “Oğuzlar”, s. 263.

³³ Faruk Sümer, “Bayatlar”, *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, IV, s. 380.

³⁴ Faruk Sümer, “Ağaç Eriler”, *Bellekten*, XXVI, Sayı: 103, s. 521-528; Faruk Sümer, “Ağaçeriler” *DİA*, Cilt: 1, s. 460-461.

³⁵ Sümer, “Oğuzlar”, s. 215.

³⁶ Sümer, “Oğuzlar”, s. 282-285.

olduğu bu bilgilerin arşiv vesikalarıyla da desteklenmesini istemiştir. Bunun yanı sıra bir yol olarak da Avşarlara dair bazı şiirlerin bu kütüğün ispatına yönelik bilgiler verebileceğine işaret etmiş ve sözlü tarihin arşiv belgeleri ile de desteklenerek kullanılmasının gerekliliğini göstermiştir.

Destanlardaki olayları izah etmek için de sözlü tarihten destek alan Sümer, destanlarda Alplerin birbirlerinin adlarını nezaketen sormadıklarını ifade etmiştir. Bu durumun bugün de Anadolu'daki Türkmen köylüler arasında yaygın olduğunu ve ancak ismin nezaket bildiren "*adını bağışlar mısın?*" gibi bir soru cümlesi ile sorulabildiğini ifade etmektedir.³⁷ Defin işleri ile ilgili eski Türklerin Şamanist geleneklerini aktaran Sümer, bunların hala varlığını sürdürdüğünü ifade ettiğini görmekteyiz. Bunların köy, kasaba ve hatta pek çok şehirde hala yaşadığını söylediği görülmektedir. Hakeza Türklerde eskiden beri yenilen tutmaç yemeğinin hala Türkiye'nin pek çok yöresinde pişirildiğini ifade etmesi de kayda değerdir.³⁸ Tüm bunlar Sümer'in konu hakkında gözlemler yaptığı ve sözlü kültüre dair unsurlardan beslendiğini bizlere göstermektedir.

X. Yüzyılda Oğuzlar

Faruk Sümer, 1992 yılında yayınladığı *Çepniler* adlı eserinde de saha araştırması ve sözlü tarih unsurlarını sıklıkla kullanmıştır. Zaten eserinde de "*Çepniler'in oturdukları köylerin adlarını öğrenmek için 1991 yılı Eylül'ünün sonlarına doğru Balıkesir yöresinde bir araştırma gezisinde bulundum*" diyerek eserin ortaya çıkmasında saha çalışması ve sözlü kültürün ne kadar önemli olduğunu ifade etmiştir.³⁹ Çepnilerle ilgili Camiü't-tevarih'te anlatılan Çepni boyuna mensup kimselerin koyunun sol karı yağrın yani sol kürek kemiğinin bulunduğu kısmı yiyecekleri ifadesinde yer alan "*yağrın*" kelimesini açıklamak için kendi kişisel tarihinden ve doğduğu Bozkır'da kullanılan sözlü bir tabirden yararlanır. Sümer'in aktardığına göre yağrın kelimesi bazı yörelerde de görülmekle beraber Bozkır'da da sıklıkla kullanılan yağrın yer değiştirmesine uğrayarak yaygın şekilde telaffuz edilmektedir.⁴⁰ Aynı şekilde ağızlara ve kelimelere bakarak sözlü tarihten faydalanarak şunları ifade etmiştir: "*Biz Bozkır'da havuş demeyiz, Keşir deriz. Aynısını Türkmenistan'da da duydum, onlar da keşir diyorlardı. Mendil yerine Bozkır'daki gibi yağlık diyorlardı. Nibet yerine keşik diyorlardı. Buraya kelimelerimizle de geldik.*"⁴¹ Faruk Sümer, *Çepniler* kitabında sözlü ve yazılı tarihi birbirinin tamamlayıcısı olarak kullanmıştır. Nitekim çalışmalarında Çepnilerle alakalı Anadolu'da bulunan yer isimlerini tahrir defterleri kayıtlarından tespit etmiştir. Burada Çepnilere ilişkin 43 yer adını tespit eden Sümer, bunların bazılarını da saha araştırması yapmak için gitmiştir. Tespit edilen yerlerden 6 tanesi Kastamonu, 5 tanesi

³⁷ Sümer, "Oğuzlar", s. 390.

³⁸ Sümer, "Oğuzlar", s. 143.

³⁹ Faruk Sümer, *Çepniler Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Bir Rol Oynayan Oğuz Boyu*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1992, s. 120.

⁴⁰ Sümer, "Çepniler", s. 8.

⁴¹ Ümit, "a.g.m.", s. 144.

Bolu tarafındadır. 3 köy Canik, 2 köy ve bir de nahiye Çorum sancaklarında bulunmaktadır. Sümer bunlarla beraber tahrir defterlerinden faydalanarak 2 köy Sivas, 2 köy de Konya bölgelerinde tespit etmiştir.⁴² Faruk Sümer aynı zamanda Çepnilerle ilgili köy isimlerini aktarıırken 1930'larda Anadolu'da ilmi seyahatler yapan Abdülkadir İnan'ın raporlarından da faydalanır.

Faruk Sümer'in eserlerini kaleme alırken yapmış olduğu saha çalışmalarında insanlarla iletişime geçmiş ve sözlü kaynaklarını yazılı kaynaklarla da desteklemiştir. Bununla alakalı olarak Alevi Çepnilerden bahsederken Alevilerin de Müslüman olduklarını ifade etmiş ve bunu kanıtlamak için saha çalışmasında bulunduğu alandaki insanlarla sohbet ederek yaptığı görüşmeleri kitabına aktarmıştır. Sümer konuyla alakalı olarak eserinde:

"Bu arada Çepnili bazı yurtttaşlarımız bana dediler ki; Sünniler Çepni diyerek bizi küçümsemek için birçok üzücü sözler söylüyorlar. Bunun üzerine ben de siz de onlara şöyle cevap veriniz dedim. Biz Oğuz Çepni boyundan olduğumuz için büyük bir gurur duyuyoruz. Çünkü Anadolu'nun yani bu ülkenin ebedi bir Türk yurdu haline gelmesinde atalarımız olan Çepniler pek mühim roller oynamışlardır. Pekiyi siz kimsiniz?"⁴³

Sümer bu ifadelerini tarihi bir vesika olarak kullanmaktan çekinmiyor. Faruk Sümer'in bunun dışında eserine taşımadığı daha pek çok sohbet yaptığı ve bunların tarihsel perspektifine katkı sağladığı muhakkaktır. Çepnilerle ilgili izahatta bulunmak için aynı zamanda türkülerden de faydalanan Sümer, Develi'de yer alan hareketli bir türküden bahsettikten sonra Sille'de yakılan bir türküden de bahsetmektedir. Sümer, yine kendi çocukluğunda Bozkır'da yapılan düğünler için Sille'den çalgıcıların getirildiğini anımsayarak şahsi geçmişinde yaşadıklarını tarihsel incelemesiyle bütünleştirerek anlamlı kılmaya çalışmaktadır. Sümer, eserinde Sille türküsünün ilk dördünlüğünü aktarmıştır.⁴⁴

Bununla beraber Sümer, Zamantı Kalesi'ni ve Yabanlu Pazar'ını da yapmış olduğu çalışmalar sonunda buraların yerlerini tespit etmiştir. Sümer, yaptığı araştırmalar neticesinde pek çok kaynakta adı geçen, ancak bilinmeyen Yabanlu Pazarı'nın 1963-1984 yıllarında yaptığı saha araştırmaları neticesinde Pazar Ören kasabasında olduğunu ortaya koymuştur. Hemen yanında bulunan ve Ortaçağ kaynaklarında Zamantı Kalesi olarak geçen yerin ise günümüzdeki Kuş Kalesi olduğunu yaptığı saha araştırmaları neticesinde belgelemiştir. Sümer bu çalışmalarında birinci ve ikinci el kaynakları, arşiv vesikalarını kullanmıştır. Buradan elde etmiş olduğu verileri sözlü ve yerel tarih çalışmaları bağlamında desteklemiştir. Kaleyi keşfeden Sümer kaleyle alakalı

⁴² Sümer, "Çepniler", s. 15-16.

⁴³ Sümer, "Çepniler", s. 115.

⁴⁴ Haşim Karpuz'un Faruk Sümer ile ilgili olarak aktardığı bir anıya göre Sümer: "Türkülerimizi çok severdim. 'Çalışırken türkü dinlemeyi severim. Konya türkülerine az yer veriliyor diye TRT'ye mektup yazdım" demiştir. Sümer'in sıklıkla dinlediği Konya türküleriyle çalışmaları arasında bu derece sıkı münasebet kurması onun sözlü tarihten ne derece faydalandığını bizlere göstermektedir. Silli ile ilgili aktarmış olduğu türkü ise şudur: "Şu Sille'den dün gece geçtim, Görmedim aman aman, Acı da datlı çok sular içtim, Ölmedim aman aman." Saim Sakaoğlu, "Hemşehrim Prof. Dr. Faruk Sümer'e Dair Birkaç Söz", *Akademik Sayfalar*, Cilt: 14, Sayı: 9, Nisan 2014, s. 138.

fotoğraflar çekmiştir.⁴⁵ Sümer'in Zamantı Kalesi'ni bulması, saha çalışması ve sözlü ve yerel tarihe verdiği önemi Yazgan şu sözlerle ifade etmiştir:

“Çoğumuz için genç sayılmayacak bir ilim adamının arazi çalışmalarında gösterdiği sabır, sebat ve gayreti bizzat müşahede ettim. İlim aşkının insanı nasıl yorulmaz, bıkmaz ve korkmaz yaptığını gördüm. Zamantı Kalesi'nin tepesine tırmanışını ben ancak arkadan seyretmek zorunda kaldım, çünkü kendim yarı yolda döndüm. Etekleri karla dolu olduğu bir zamanda Zamantı Kalesi'ne eşek sırtında çıktığını ve saatlerce inceleme yaptığını gördüğüm zaman, ilim adamında bulunması gereken çilekeşliğin ne olduğunu anladım.”⁴⁶

Yine Sümer'in öğrencisi Turan Yazgan başka yerlerde de Zamantı Kalesi'nin keşfi hakkında bazı açıklamalarda bulunmuş ve buranın keşfinden yazılı kaynaklar kadar sözlü ve yerel tarih çalışmalarının da önemine vurgu yapmıştır.⁴⁷

Sümer'in sevdiği ve dinlediği türkülerini yazdığı eserlerdeki bilgilerle beraber analiz ederek kullandığını bilmekteyiz. Sümer türkülerle alakalı şunları da ifade etmektedir:

“O zamanki ortamda Türk musikisi öğrendik. Yine zamanın icaplarından caz musikisi hakkında bilgimiz oldu. O zamanlar öyleydi, dans ve sinemanın bile yeri vardı gencin hayatında. Bununla beraber ailece şahsiyetimiz biraz kuvvetli olduğu için mahalli kültürümüzü koruduk. İstanbul'a çalışmak için gelen hemşerilerimizle irtibatımızı kesmemiş olmamız da Konya kültürümüzü korumuş olmamıza bir vesiledir. Bugün dahi Konya bölgesine ait türküler kalbimde daima saklamışımıdır. Dünyanın neresine gitsem de o türküler benimle beraber gelir.”⁴⁸

Bu konu ile alakalı olarak Sümer'in yanında bulunan Karpuz'un aktardıklarına göre: *“Ben türkülerini severim. Özellikle çalışırken, yazarken türkü dinlerim. Radyo Evi'ne (TRT'ye) mektup yazdım. Hep doğu türkülerini çalışıyorsunuz. Konya türkülerini özellikle de “Eşmekaya'nın Kavakları Gölgesi” türküsünü istiyorum. Eşmekaya, Eski yöresi bizim Atçekenlerin yurtdur.”⁴⁹* Eşmekaya türküsü ile ilgili bu bilgileri veren Sümer daha sonra bunu kendi çalışmasıyla birleştirmiş ve fikirlerini sözlü tarih unsurları ile desteklemiştir. Bu konuda:

⁴⁵ Faruk Sümer, *Yabanlı Pazarı, Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1985.

⁴⁶ Daştan, a.g.e., s. 129.

⁴⁷ Turan Yazgan, “Faruk Sümer Hocamız”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 100, İstanbul 1996, s. 11-12; Bu konuda Yazgan; “Yabanlı Pazarı”, “Türklerde Atçılık ve Binicilik”, “Türklerde Şehircilik” gibi kitaplarının hazırlanmasında daima yanında bulundum. *“İlgili yerlerde karış karış dolaştık. Etekleri karla dolu olduğu bir zamanda Zamantı Kalesi'ne eşek sırtında çıktığını ve saatlerce inceleme yaptığını gördüğüm zaman ilim adamında bulunması gereken çilekeşliğin ne olduğunu anladım. Atların “Yorga” yürüyüşünün nasıl olduğunu tespit edebilmek için Uludağ tepesindeki köylerde veya Konya-Aksaray civarı ile Kayseri-Pınarhisar civarındaki köylerde nasıl dolaştığını ve nasıl tefferruatlı incelemeler yaptığını takip etmekte bile kendim güçlük çektim.”*

⁴⁸ Fatma Uğurlu, *Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hayatı ve Eserleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005, s. 13.

⁴⁹ Haşim Karpuz, “Prof. Dr. Faruk Sümer Hoca'dan Hatıralar”, *Akademik Sayfalar*, Cilt: 14, Sayı: 9, Nisan 2014, s. 139.

“Eşmekaya Atçekenlerin yurduydu. Atçekenler devlete at yetiştirir, vergisini de at olarak verirdi. 1966’da Eşmekaya Atçeken Beyleri’nden Memduh Bey oğlu Kasım ile görüşmüştüm. Arşivlerde Atçeken defterleri vardır. 1551 yılında Fransız sefirinin kralı için at almaya bölgeye geldiği kayıtlıdır. “Eşmekaya’nın Kavakları Gölge” diye bir türkümüz vardır. Şimdi Eşmekaya’da at yok, şimdi Eşmekaya’da at türküleri de yok.”⁵⁰

Sümer’in yapmış olduğu saha çalışmaları ile ilgili olarak da yine onun yakınlarında bulunan Karpuz şunları aktarmaktadır:

“Üniversite öğrencisi iken Konya’ya inceleme gezilerine gelirken şehre yaklaşırken şehrin silüetinde Alaeddin Camisi ve Selçuklu Sultanları Türbesi’ni, Karatay Medresesi’ni, İnce Minareli Medrese’yi görürdük. Tarihi doku yok edilmiş, Konya bir Selçuklu şehri, başkenti olarak ortadan kalkmıştır.”⁵¹

Faruk Sümer bu durumun Ali Beğ Üyüğü, Çumra ve Apa yörelerinin uzun süre Bozkır kazasına bağlı olmasından dolayı türkülerin genellikle Bozkır’da yakıldığını da beyan etmektedir.⁵² Balıkesir’de 1991’in Eylül ayında ziyaret ettiği Çepni köyleri hakkında bilgiler aktaran Sümer:

“...köylerdeki evlerin çoğunda veya belki hepsinde televizyon olduğu gibi, buzdolabı da vardır. Birçok evde ısınmak için elektrik sobasının kullanıldığı da görülmüştür. Evlerin ekserisinde tüpgaz kullanılıyor. Kısaca şehirliğin, evlerinde kullandıkları alet ve vasıtaların hepsi onlar tarafından da kullanılıyor. Nüfusu az Çepni köylerinde bile 1’er okul olduğu gibi büyük köylerde de ilkokuldan başka ortaokul da vardır. Bu okullara kız çocuklarının da erkek çocuklarının yanında istekle devam ettiklerini görmek bizleri gerçekten son derece sevindirmiştir.”⁵³

Bu bilgilerin ardından Balıkesir’in kazaları ile İzmir ve Manisa’ya bağlı Çepni köylerini aktaran Sümer bu köylerin tespitinde bilgi veren ve Çepni köylerine gitmesinde refakatçi olan Balıkesir Sağlık Ocağı memurlarından İrfan Yalçındağ’a teşekkür etmektedir. Aynı şekilde Karamanlı Köyü’nden Abbas Özdemir’e de benzer biçimde yardımlarından ötürü teşekkür etmektedir.⁵⁴ Bu Çepniler eserinin teşekkülünde sözlü tarihin aslında kitapta belirtilenden daha fazla yerde yardım kaynağı olduğunu bizlere göstermektedir. Bölge halkının yardımına rağmen Çepni köylerinin tespitinin Sümer’i hayli uğraştırdığı kendi ağzıyla da ifade edilmektedir. Sümer çalışması sonucunda XVI. yüzyıl Anadolu’sunda tahrir defterlerinden yola çıkarak 43 adet yer adı tespit edebilmişken saha çalışmaları neticesinde bu sayının 36’ya düştüğünü ifade etmektedir.⁵⁵

⁵⁰ Uğurlu, *a.g.e.*, s. 143.

⁵¹ Karpuz, *a.g.e.*, s. 139.

⁵² Sümer, “Çepniler”, s. 124.

⁵³ Sümer, “Çepniler”, s. 124.

⁵⁴ Sümer, “Çepniler”, s. 124-127.

⁵⁵ Sümer, “Çepniler”, s. 130.

Sümer, sözlü kültürün ne kadar önemli olduğuna ilişkin İstiklal Harbi'nden gazi olarak sağ kalan ancak eceliyle ölen insanlara üzüldüğünü, zira bunlara ait kayıtların derlenemediğini ifade etmesinden anlamaktayız. Bu konuda Sümer: *“İstiklal savaşı gazilerimizin birer birer göçtüklerini duyduğunda çok üzüldüğünü, bunların hatıralarının derlenmediğini söyler, ilgisizlikten pek şikâyetçi olurdu. Bu uyarılarıyla birlikte çevremde rastladığım birkaç gazinin hatıralarını alabildiğimi söylediğimde, bundan büyük sevinç duyardı.”*⁵⁶

Yine Faruk Sümer, kült eseri olarak yorumlanabilecek Oğuzlar eserinde yazılı ve sözlü tarihi kaynaklardan faydalanmıştır. Bunları birbirini desteklemek için kullanmış ve başarılı olmuştur. Eserin başında Oğuzlar'a ait boyların tarihlerinden, coğrafya ve kültürlerinden bahsetmektedir.⁵⁷ Bundan sonra günümüzde yerleşim yerleri, dağılımları, Anadolu'da isimlendirdikleri yerlerden söz edilmektedir. Özellikle burada Sümer sözlü tarih çalışmalarının verilerinden faydalanmıştır.⁵⁸ Oğuzlar'a ait destanların derlendiği yerlerde de geniş oranda sözlü kültüre ait unsurlardan faydalanılmaktadır.⁵⁹ Buradan yola çıkarak aile hayatları, binicilik ve ordu sistemleri gibi unsurlar da incelenmiştir.

Sümer'in *“Türklerde Atçılık ve Binicilik”* adlı eserini arşiv kaynaklarının yanı sıra saha araştırmaları ve sözlü ve yerel tarihten elde etmiş olduğu bilgiler ışığında kaleme almıştır. Sümer bu konuda:

*“Zamanımızdaki binit takımının incelenmesi, anlaşılacağı üzere, etnografların çalışma sahasına giren bir konudur. Fakat onlar bu vazifelerini yapmadılar. Durum böyle devam ederse -ki bana edecek gibi göründü- bir Türk eğerini, kısa bir zaman sonra, müzelerimizde dahi görmek mümkün olmayacak ve hatta belki onun kısımlarına ait isimlerin emin bir şekilde tesbit edilememesi tehlikesi ile karşılaşılacaktı. Esasen epeyce bir müddetten beri ülkemizin birçok bölgelerinde Türk eğerinin yerini yabancı asıllı eğerler almış bulunuyorlardı. İşte, bu konuyu ele alıp incelememizin başlıca sebebi budur. Tarihteki Türk atçılığı, biniciliği ve binit takımı ile ilgili meselelerin araştırılması tarihçilerin vazifesi olduğundan bunlara dâir kaynaklardaki bilgileri eskiden beri toplamakta idim. Bugünkü binit takımını incelemeye karar vermem bu bilgilerin de işlenip burada neşredilmesine güzel bir vesile teşkil etti. Bundan dolayı daha fazla bir mutluluk hissettiğimi ifade etmek isterim.”*⁶⁰

Eserde binit takımlarına ilişkin deyimlerin tarihi ve günümüze nasıl intikal ettiği, hangi bölgelerde nasıl kullanıldığı saha araştırmaları ve sözlü tarih verileri de kullanılarak ifade edilmiştir.⁶¹ En sona ise muhtelif yöre ve bölgelerden

⁵⁶ Akyoloğlu, “a.g.m.”, s. 65.

⁵⁷ Sümer, “Oğuzlar”, s. 19-215.

⁵⁸ Sümer, “Oğuzlar”, s. 215-355.

⁵⁹ Sümer, “Oğuzlar”, s. 355-366.

⁶⁰ Faruk Sümer, *Türkler'de Atçılık ve Binicilik I*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1982.

⁶¹ Sümer, *a.g.e.*, s. 60.

alınmış binit takımlarına ilişkin resim ve şekiller verilmiştir. Sümer'in adım adım dolaştığı Anadolu coğrafyasında bu konuya ilişkin verileri topladığı ve fotoğrafladığı anlaşılmaktadır. Sümer, "Türklerde Atçılık ve Binicilik" eserinin II. cildini de çıkarmayı arzu etmiştir. Bununla ilgili olarak "Türklerde Atçılık ve Binicilik" adlı eserin ön sözünde verdiği izahatta sözlü tarihten nasıl faydalandığını gözler önüne sermiştir. Sümer:

"Araştırmamızın II. bölümü de kısa bir zaman içinde yayınlanacaktır. Bu bölümde atların beden yapıları, donları ve yürüyüş şekillerine ait isimler üzerinde durulacak, bakımları ve hastalıkları hakkında gerek halkımızdan elde edilen, gerek tarihi kaynaklardan çıkarılan bilgiler anlatılacaktır. Atlar ile ilgili bazı mühim tarihi geleneklerden de bu bölümde söz edilecektir"⁶² der.

Faruk Sümer'in "Karakoyunlular, Başlangıçtan Cihanşah'a Kadar" adlı eserinde de bu metodu görmekteyiz. Köprülü ekolünü yansıtan bu eser metodolojik açıdan Türkiye'de yapılan önemli çalışmalardan bir tanesidir. Karakoyunlu tarihinin incelenmesinde kaynakların dağınık ve yetersiz olması sebebiyle farklı araştırma metodları kullanmak mecburiyetinde kalan Sümer, saha çalışmasına dair verileri de eserinde kullanmıştır.⁶³ Benzer bir biçimde Sümer "Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü" adlı eserinde de Hazar ötesindeki Türk topluluklarıyla Anadolu'daki Türk topluluklarının dini ve etnografik açıdan benzerliğini ortaya koymuş ve bunu ortaya atarken de yazılı kaynaklar kadar sözlü kaynakların deneyimlerinden de faydalanmıştır.⁶⁴ Sümer, Avşarlarla alakalı gözlemlerini ve sözlü tarihe dayalı bilgilerini de aktarmaktan geri durmamıştır. Özellikle onların ağıt ve bozlak ezgilerini methederek kahramanlık maceralarını anlatan türküleri bile bozlak biçiminde söylediklerini ifade etmiştir. Sümer, Avşar Beyleri türküsünün Burdur, Antalya, Denizli ve Muğla'da çok sevildiğini söyler ve Avşar zeybeği ve Avşar halayı adlı oyunlardan da söz eder. Avşarların yanı sıra bir diğer Oğuz boyuna mensup Bayatların da saz eşliğinde söylenen Bayati türkülerinden söz eder.⁶⁵ Sümer, sözlü tarih ile elde ettiği bu bilgileri eserlerinde sıklıkla kullanmıştır.⁶⁶

Sümer'in yapmış olduğu sözlü tarih çalışmaları ve edindiği bulgular başka araştırmacıları da etkilemiş ve bu alanın Türkiye'de daha yaygın bir biçimde kullanılmasına ön ayak olmuştur. Sümer yaptığı çalışmaları ve sözlü tarih başta olmak üzere tarihi araştırmalarda kullandığı yöntemleri öğrencilerine aktarmaktan da geri durmamıştır. Bu yönü ile Sümer hem doğrudan hem de dolaylı olarak Türkiye'de sözlü tarih çalışmalarının gelişmesini sağlamıştır. Sümer'in öğrencilerinden Refik Turan bu konuda Sümer'in yaptığı çalışmalara

⁶² Sümer, *a.g.e.*, s. V.

⁶³ Faruk Sümer, *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar) I*, TTK, Ankara 1967.

⁶⁴ Faruk Sümer, *Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, TTK, Ankara 1999.

⁶⁵ Faruk Sümer, "Bayat", *DİA*, Cilt: 5, s. 218-219.

⁶⁶ Faruk Sümer, "Avşar", *DİA*, Cilt: 4, s. 160-164.

rın pek çok kişiye örnek olduğunu ve kendilerinin de bu konuya ilişkin yöntem ve yaklaşımları Sümer'den dinleyip öğrendiklerini ifade etmiştir.⁶⁷

3. Sonuç

Türkiye'de sözlü tarih çalışmalarının Osmanlı'nın son dönemleri ve özellikle eserler vermek bakımından Cumhuriyet'in ilk yıllarına dek uzanmaktadır. Bunun dışında gerek Kaşgarlı Mahmut'un eseri veya hadis metodolojisi de sözlü tarihe ilişkin veriler barındırmaktadır. Faruk Sümer, sözlü tarih çalışmalarının çoğuna aslında çok daha erken dönemlerde basit biçimde yapmış olduğu gözlemlerle başlamıştır. Yukarıda da değinildiği üzere bu özellikle lise çağına dek ulaşmaktadır. Bunları sistemleştirerek eserler vermesi ise üniversite yıllarına denk gelmektedir. Sümer'i sözlü tarih çalışmalarına iten yegane amillerden birisi de onun doğduğu ortamdır. Konya'nın yürüklere yakın olması ve Sümer'in çocukluğunda yürüklere temas kurması onların bulunduğu yaylalara gitmesi ilgisini arttırmıştır. Buradaki Türkmenler üzerinde ilk basit gözlemlerinin çocuk yaşta başladığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Sümer'in eserlerinde türkülere sıklıkla zikretmesi ve bunların geçmiş yaşantılarından hatırlayarak sahip olduğu birikimle yorumlaması sözlü tarih unsurlarının analiz edilmesinden başka bir şey değildir. Tüm bu ortam Sümer'in küçük yaşlarda Türkmenlere ve sözlü tarihe olan ilgisinin artmasına vesile olmuştur. Sümer, araştırmalarında ciddi bir metodoloji takip etmiştir. O daha çok arşiv vesikaları, birinci ve ikinci el kaynakları sıklıkla kullanan bir tarihçidir. Buralardan edindiği bilgileri çoğu zaman saha çalışmaları, gezileri ve sözlü tarih araştırmalarıyla elde ettiği bilgilerle kıyaslamış ve desteklemiştir. Bu durum kendi döneminde Sümer'i diğer tarihçilerden ayıran unsurlardan birisi olmuştur. Sümer'in çalışmalarını aslında Köprülü ekolü kapsamında değerlendirmek doğru olacaktır.

Sümer için sözlü tarihin kıymeti büyüktür. Bir defa yazılı kaynakları desteklemesi ve bunların haklılığını ortaya çıkartması açısından önemlidir. Aynı zamanda kaybolmaya başlayan maddi olmayan kültürel değerler arasında olan sözlü tarihin unutulmasını engellemek ve gelecek nesillere aktarmak önemli bir vazifedir. Bu sebeple sözlü tarihe ilişkin verilerin hızla değişen dünyada kaybolmadan evvel kayda geçirmek mühimdir. Kendi kültürel dokumuzun yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında bu iş özel bir yere sahiptir. Sözlü kültür zaman zaman yazılı kültürde olmayacak derinlikte

⁶⁷ Daştan, *a.g.e.*, s. 146; Refik Turan bu konuda; "Ben saha araştırmalarına katılmadım. Hocanın saha araştırmalarına önem verdiğini biliyorum. Saha çalışmalarından sonra DTCF'ne gelir o sahada neler kazandığını, neler yaptığını tekrar anlatmaktan zevk duyardı hoca. Herhalde oradaki bilgileri belki kendince tahlil etmek, pekiştirmek bir bakıma da onun planını, ihatasını çizmek amaçlı da bunu yapıyordu. Ama bizim istifademize oluyordu. Benim en canlı olarak Yabanlu Pazarı ile ilgili yapmış olduğu saha çalışmasına hem baştan hem de yaptıktan sonraki kısmını iyi hatırlıyorum. Yabanlu Pazarı ile ilgili bilgileri DTCF'de seminer tarzı bize anlatmıştı. Yanında katılan yardımcı tarih öğrencilerinden Bora Tuzcuoğlu isimli öğrencisi vardı. Son derece meraklı ayrıca mihnete katılan hocaya saha çalışmalarında epey bir katkı yapmıştır. Hatta bu saha çalışmalarından çok zevk aldığını, bunun kendisi için bir vazife olduğunu belirtiyordu. Bora Tuzcuoğlu, hocanın da resmi değil ama gayri resmi asistanlığını bu saha çalışmalarında yaptı. Diğer asistanlardan katılanları bilmiyorum." ifadelerini kullanmıştır.

bilgiler de sunmaktadır. Bilhassa Türkmenlerin yaşayışları sözlü kültür üzerinden direk olarak deneyimlenebilmekte ve araştırmacı tarafından okuyuculara daha canlı bir biçimde aktarılabilir. Sümer'in yapmış olduğu sözlü tarih çalışması ötekinin bakış açısını da yansıtmaktadır. Özellikle Osmanlı'nın klasik çağında çeperlerde kalan Türkmenlerin iktidar ile kurmuş olduğu ilişki, ona dair duygu ve düşünceleri sözlü tarih yardımıyla açığa çıkmaktadır.

Sümer, sözlü tarih çalışmalarında Türkiye'nin erken dönem temsilcilerinden bir tanesidir. Ancak Sümer hemen yukarıda bahsedilen takip ettiği metodolojisi sebebiyle diğerlerinden daha kapsamlı çalışmalar ortaya koyabilmiştir. Buna rağmen Faruk Sümer'in sözlü tarih çalışmalarında Türkiye'nin ilklerinden birisi olarak anılmaması durumu onun çalışmalarının kavramsallaştırılmamış olması ve devam ettirilerek bir gelenek inşa edilememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum sözlü tarih çalışmalarının daha çok bireysel kalmasına ve uzun vadede bir gelenek etrafında sistemleşmemesine neden olmaktadır. Zira Sümer ile ilgili pek çok çalışmasında onun sahada yapmış olduğu araştırmalara değinilmesine rağmen onun Türkiye'deki sözlü tarih çalışmalarının öncülerinden birisi olduğuna değinilmemiştir. Bu yönüyle Faruk Sümer tarih yazımı bağlamında sistemli bir biçimde sözlü tarihin sadece Türkiye'de değil, dünyada da önde gelenlerinden birisi sayılmalıdır.

Kaynaklar

AKPINAR, Turgut: "Bir Tarihçinin Ardından Faruk Sümer'in Sessiz Ölü-mü", *Tarih ve Toplum*, Sayı: 144, Aralık 1995.

AKSOY, Mustafa: *Bilimin Mabedinde Yöntem Meselesi*, Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul 2013.

_____ : "Tarihi Kültürel Süreç İçinde Dil-Kimlik ve Türk Damgaları", *Türk Yurdu*, Sayı: 288, Ağustos 2011.

AKYOLOĞLU, İsmail Hakkı: "Türkmenlerin İşığı Prof. Dr. Faruk Sümer", *TDA*, Sayı: 100, Şubat 1996.

ARIK, Feda Şamil: "Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hayatı ve Eserleri (Ölümünün 3. Yıldönümü Dolayısıyla)", *Bellekten*, LXII/235, Ankara 1998.

ASSMAN, Jan: *Kültürel Bellek Eski Yüksek Kültürlerde Yazı Hatırlatma ve Politik Kimlik*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2001.

CÜNDİOĞLU, Düccane: *Sözlü Kültür'den Yazılı Kültür'e Anlam'ın Tarihi*, Tıbban Yayınları, İstanbul 1997.

DAŞTAN, Hakan: *Prof. Dr. Faruk Sümer; Hayatı, Tarihçiliği ve Eserleri*, Mimar Sinan Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Programı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016.

KARPUZ, Haşim: *Akademik Sayfalar*, Cilt: 14, Sayı: 9, Nisan 2014.

KÖPRÜLÜ, Fuat: "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları", *Bellekten*, Cilt: 7, Sayı: 27, Temmuz 1943.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat: *Tarih Araştırmalarında Usul*, TTK, Ankara 2014.

ONG, Walter: *Sözlü ve Yazılı Kültür Sözü'nün Teknolojikleşmesi*, Metis Yayınları, İstanbul 1995.

TOUATİ, Houari: *Ortaçağda İslam ve Seyahat: Bir Alim Uğraşının Tarihi ve Antropolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2016.

TÜRKDOĞAN, Orhan: "Tarihselci Okul ve Faruk Sümer", *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*, Sayı: 108, Aralık 1995.

SAKAOĞLU, Saim: *Akademik Sayfalar*, Cilt: 14, Sayı: 9, Nisan 2014.

SÜMER, Faruk: "Ağaç Eriler", *Belleten*, XXVI, Sayı: 103, Ankara, Temmuz 1962.

_____ : "Ağaçeriler", *DİA*, Cilt: 1.

_____ : "Bayat", *DİA*, Cilt: 5.

_____ : "Bayatlar", *İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, Cilt: IV, Sayı: 4, Ocak 1952.

_____ : "Avşar", *DİA*, Cilt: 4.

_____ : *Çepniler Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Bir Rol Oynayan Oğuz Boyu*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul 1992.

_____ : *Karakoyunlular (Başlangıçtan Cihan-Şah'a Kadar) I*, TTK, Ankara 1967.

_____ : "Kendi Kaleminden Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hal Tercümesi", *TDAD*, Sayı: 100, Şubat 1996.

_____ : "Osmanlı Devrinde Anadolu'da Kayılar", *Belleten*, XII/47, Ankara 1948.

_____ : *Safevi Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, TTK, Ankara 1999.

_____ : *Türk Ansiklopedisi*, Cilt: XXX, Ankara 1981.

_____ : *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 2016.

_____ : *Türklerde Atçılık ve Binicilik I*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1983.

_____ : *Yabanlu Pazarı, Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul 1985.

_____ : "X. Yüzyılda Oğuzlar", *DTCF Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 3-4, Ankara 1958.

UĞURLU, Fatma: *Prof. Dr. Faruk Sümer'in Hayatı ve Eserleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005.

ÜMİT, Mustafa Sinan: "Prof. Dr. Faruk Sümer'i Dinlerken", *Akademik Sayfalar*, Cilt: 14, Sayı: 9, Nisan 2014.

ÜREKLİ, Bayram: *Bozkırlı Tarihçi Faruk Sümer Hayatı ve Eserleri*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır, 6-8 Mayıs 2016.

YAZGAN, Turan: "Faruk Sümer Hocamız", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 100, İstanbul 1996.